

ЛАКАЛЬНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ЗАХОДНЕПАЛЕСКАЙ КАЛЯДНАЙ АБРАДНАСЦІ НА ПРЫКЛАДЗЕ ДАВЫДГАРАДОЦКАГА АБРАДАВАГА КОМПЛЕКСУ «КОНІКІ»

Ірына Хамутова

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў Мінск, Беларусь

Заходнепалескі калядны цыкл уключае шэраг абрадаў, сярод якіх вылучаюцца абраднасць куцці (памінанне продкаў), варажба, калядаванне і шчадраванне, кожны з іх мае самастойнае значэнне. Давыд-Гарадок - месца, насычанае гісторыяй: з брукаванкай, замчышчам, гістарычным будынкам Георгіеўскай царквы (XVII – пачатак XVIII стст.), царквы Казанскай іконы Божай Маці і касцёлу Божага Цела. У дадзеным артыкуле асвечана трансфармацыя старажытнага давыдгарадоцкага абраду «Конікі», які адбываецца штогод з 13 на 14 студзеня і з 2019 г. атрымаў статус нематэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці. Прадстаўлены часткі інтэрв'ю, запісаныя ў 2022 г. падчас свята ад Т. Зубей – мясцовай жыхаркі, удзельніцы абраду.

Ключавыя словы: *Заходняе Палессе, Давыд-Гарадок, шчадраванне, лакальныя асаблівасці, калядны абход, пераапрацванне, «Конікі», Стары Новы год, нематэрыяльная гісторыка-культурная каштоўнасць*

THE LOCAL FEATURES OF THE WEST POLESIE CAROLING RITUALISM ON THE EXAMPLE OF DAVYD-GORODOK'S RITUAL COMPLEX «KONIKI»

Irina V. Homutova

The Belarusian State University of Culture and Arts, Minsk, Belarus

The West Polesye caroling cycle includes several rituals, among which the ritualism of Kut'ja (ancestors' commemoration), divination, caroling and caroling stand out, each has substantive meaning. Davyd-Gorodok is the eventful history place: with stone roads, castle place, historical building of Georgij's church (XVII – beginning of XVIII centuries), the church of Kazan' icon of Divine Mother and the Costel of God's Body. In the article the transformation of ancient Davyd-Gorodok's ritual «Koniki», which takes place every year from 13 to 14 January, and from 2019 received the status of intangible historical and cultural value, is funded. The parts of the interview, which were written down in 2022 during the holiday from T. Zubej – a local resident, ritual's participant, were presented.

Keywords: *The West Polesye, Davyd-Gorodok, Caroling, local features, caroling round, dressed as, «Koniki», Old New Year, intangible historical and cultural value*

Кожны каляндарны абрад мае пэўную структуру і месца ў межах таго ці іншага свята. Заходнепалескі калядны цыкл уключае шэраг абрадаў, сярод якіх вылучаюцца абраднасць куцці (памінанне продкаў), варажба, калядаванне і шчадраванне, кожны з іх мае самастойнае значэнне.

У дадзеным артыкуле спынімся больш падрабязна мінавіта на шчадраванні ў г. Давыд-Гарадок, які размешчаны ў Столінскім раёне Брэсцкай вобласці [1, с. 217] (Заходняе Палессе).

Давыд-Гарадок - месца, насычанае гісторыяй: з брукаванкай, замчышчам, гістарычным будынкам Георгіеўскай царквы (XVII – пачатак XVIII стст.), царквы Казанскай іконы Божай Маці і касцёлу Божага Цела.

Кожны год напярэдадні Старога Новага года (з 13 на 14 студзеня [2]) мясцовыя жыхары ладзяць традыцыйнае шчадраванне «Конікі», якое ў 2019 годзе атрымала статус нематэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці [3]. Калядоўшчыкі пераапрацаваюцца ў касцюмы разнастайных персанажаў, бяруць гармонікі, дудкі, горн, барабаны і з песнямі ўвечары адпраўляюцца шчадраваць па вуліцах гарадка. У абрадзе ўдзельнічаюць і мясцовыя школьнікі, і пенсіянеры, і цэлыя каманды моладзі.

Раней традыцыйна калядоўшчыкі пераапрачаліся менавіта ў Коніка, Дзеда, Бабу, Казла, Мядзведзя, Барана, Бусла, Смерць, Чорта і Скарбніка, што было невыпадкова. Паколькі, напрыклад, маскі Дзеда і Бабы сімвалізавалі продкаў [2]. Зараз жа абрад трансфарміраваўся і акрамя традыцыйных герояў дадаліся казачныя персанажы: Дзед Мароз, Снягурачка, Павук, Мухамор, Дыназаўр, Чэбурашка, Панда, Кот, Гусар, Кракадзіл, Слон, Сабака, Елка, Пірат, Вадзянік, Клоун, Баба Яга і інш.

Супрацоўнік Давыдгарадоцкага музея гісторыі, С. Кулага, ў дзяцінстве сам актыўна хадзіў з «конікамі», а цяпер захоўвае памяць пра свята. У музеі «конікам» прысвечаны цэлы стэнд з чорна-белымі фотаздымкамі і інструментамі. Складана адназначна сказаць, калі з'явіўся гэты абрад. С. Кулага ў сваім інтэрв'ю гэта тлумачыць наступным чынам: «Гэта наша мясцовая фішка. Абрад з'явіўся арыентавана больш за 100 гадоў таму, падчас Першай сусветнай вайны. У Давыд-Гарадку знаходзіліся два шпіталі расійскай арміі, і ў якой-та момант салдаты вырашылі павіншаваць мясцовых жыхароў са Старым Новым

годам. Яны пераапануліся ў касцюмы (сярод якіх быў касцюм каня) і выйшлі на вуліцы. Гэта так спадабалася жыхарам, што ў далейшым яны самі пачалі так рабіць» [4]. Але, хутчэй за ўсё, традыцыя мае больш глыбокія карані.

**Малюнак 1 – Абрад «Конікі»
Давыд-Гарадок, 2022 г.**

Падрыхтоўка да свята пачынаецца загадзя, каб паспець стварыць вобраз. Як сведчыць Т. Зубей (1993 год нараджэння), удзельніца абраду «Конікі» 2022 г.: «Маскі гарадзецкія ў нас пачынаюць рабіць намнога зараньш, штобы зрабіць вобразы па-старш, як Каза, Дзед, Баба, а як мы вырашылі ў апошні момант, то ўзялі то, што было». Таму Т. Зубей абрала вобраз Кракадзіла (малюнак 1).

Коніка дагэтуль вырабляюць, як і ўдаўніну, самі ўдзельнікі з дзвух лазовых кошыкаў, змацаваных паміж сабой. Да гэтай канструкцыі далучаюць стары валёнак з доўгай халявай, з якога робяць морду і шыю каня. Валёнак абшываюць белай тканінай, якую раней называлі «коленшчына» (пэўна, таму, што гэта была колішняя старая саматканая вынашаная і адбеленая з цягам часу прасціна або кусок палатна ад старой кашулі). Зверху на валёнак, абшыты белай тканінай, прымацоўваюць чорную грыву, якую робяць са старога кажуха. Чорным малююць вочы каню. А кошыкі пакрываюць белай тканінай так, каб паміж двума кошыкамі мог улезці хлопец – ён выконваў ролю вершніка на кані. На каня прымацоўваюць званочак [2].

Сёння вобраз вершніка змяніўся – на яго апранаюць салдацкую шынэль, салдацкія рамяні (Малюнак 2).

**Малюнак 2 – абрад «Конікі», традыцыйныя героі «Конік» і «Смерць»
Давыд-Гарадок, 2022 г.**

Т. Зубей кажа, што іх калядны гурток пачаў вырабляць Коніка больш за тры тыдні да свята. Ролю Коніка нездарма атрымаў ў 2022 годзе С. Зубей (1988 года нараджэння), бо ў яго ёсць сын, а гэтая роля па сведчанню інфарманта перадаецца з пакалення ў пакаленне ад бацькі да сына.

Свята пачынаецца, 13 студзеня, як сцягне: групы пераапанутых, так званых «ражаных», збіраюцца і пачынаюць абход. У Давыд-Гарадку такіх суполачак збіраецца больш за дзясятка. Асобна збіраюцца дзеці, падлеткі, моладзь, сустракаюцца і больш сталыя людзі.

З жартоўнымі песнямі гурты рухаюцца ўздоўж вуліцы і, як пабачаць, што ў вакне святло гарыць, то запытваюць дазвол у гаспадароў і пачынаюць граць на горне (малюнак 3) пакуль заходзяць на двор, а затым, спяваюць традыцыйную песню:

Там стояла сосна
Тонка, высокая –
Шчодры вэчор.
Тонка, высокая,
Лісцэйком шырока –
Шчодры вэчор.
А на той сосонцы
Золота корыца –
Шчодры вэчор.
Золота корыца,
Майская росіца –
Шчодры вэчор.
Ой, ды наляцелі
Райскія пташкі –
Шчодры вэчор.
Ды тую корыцу
Ўзялі позбівалі –
Шчодры вэчор...

**Малюнак 3 – абрад «Конікі», гарніст ў вобразе Ката
Давыд-Гарадок, 2022 г.**

Калі гаспадар выносіць пачастунак, то традыцыйна частаваўся Скарбнік, але зараз гэта роля перайшла да Дзеда Мароза, толькі пасля яго пачынаюць частавацца астатнія ўдзельнікі абходу.

Атрымаўшы пачастункі, удзельнікі гурта пачынаюць весяліцца: Конік скача, музыкі граюць, астатнія ўдзельнікі гурта могуць праспяваць застольную песню, напрыклад, распаўсюджаны наступны прыпеў мясцовай песні:

А хто п'е, тому налівайтэ,
Хто нэ п'е, тому нэ довайтэ,
Хто покажа ў чарцэ дно,
Таму шчасця і дабро.

Пасля пераапраанутыя жадаюць гаспадарам шчасця, дабрабыту, прыплоду і пад музыку пераходзяць у наступную хату.

Сустракаецца і такі элемент абраду, калі Конік, за якім рухаецца гурт, сядзе і працягвае рухацца далей толькі пасля таго, як атрымае пачастунак.

Акрамя хат гурт перакрывае дарогу траншпарту і спявае песню «Там стояла сосна тонка, высокая», за што іх адорваюць грошамі. Пераапраанутыя дзякуюць і жадаюць моцнага здароўя ў Новым годзе.

Сустрадаецца, як дробная з’ява, і абход двароў, калі пасля атрымання дазволу зычалі гаспадару і яго сямейнікам: «Паздраўляем Вас з Новым годам! З новым шчасцем! Будзьце здаровы!» і спявалі песню больш позняга хрысціянскага паходжання, якая адносіцца да кантавай традыцыі:

Ой, запей ён песню
Слаўнаму пану.
Святы вэчор!
А якому пану?
Пану хазяіну.
Святы вэчор!
На ёго дворэ
Вінаград росце.
Святы вэчор!
У том вінаградзі
Божая Маці.
Святы вэчор!
Божая Маці
Сына радзіла.
Святы вэчор!
Сына родзіла,
Гэйна ўзлюбіла.
Святы вэчор!
Сталі шчотаці,
Што імя даці.
Святы вэчор!
Далі яму імя
Ісуса Хрыста.
Святы вэчор!

Атрымаўшы адорванне, кажуць пажаданне: «Святкуйце на зрароўе! Каб праз год дождалі! Дай Бог здароўя!» і пераходзяць у другую хату.

Вяртаючыся да прадстаўленага канта, трэба адзначыць, што ён апаграфічны, гэта, у сваю чаргу, падцвярджае выказанне доктара мастацтвазнаўства Л. Касцюкавец, што «на сённяшні дзень захавалася некалькі дзясяткаў калядных псалм, усе яны – апакрыфічныя і вольна трактуюць евангельскі сюжэт» [5, с. 9].

Для носьбіраў традыцыі зараз галоўнай мэтай абраду з’яўляецца павіншаваць жыхароў Давыд-Гарадку. Як кажуць Т. Зубей, Н. Зубей і С. Зубей: «Шчодры вечор — добры вечор!» Нельга ў гэтую ноч прыбіраць са стала тое, што ты на яго паставіў — яно павінна «шчадравацца». А яшчэ, як сустрэнеш год, так яго і правядзеш! Усе добрыя пажаданні застануцца з табой на гэты час. У нас, у Гарадку прынята, каб усе сустрадаці Стары Новы год з душой, шчырасцю, і гэта самае галоўнае. Калі мы шчадруем, спыняем машыны, нам не важна, дадуць грошы ці не. Галоўнае — павіншаваць адзін аднога, пажадаць шчасця, дабрабыту. Мы ж ведаем усіх гарадчукоў, і ўвесь год будзем згадваць іх саміх разам з іх пажаданнямі».

Зараз свята завяршаецца святочнай дыскатэкай на плошчы каля помніка князю Давіду, дзе збіраюцца разам усе суполкі «Конікаў», мясцовыя жыхары, а таксама запрошаныя госці [3].

Напрыканцы трэба адзначыць, што заходнепалеская калядная абраднасць навогул і лакальныя давыдгарадоцкія «Конікі» захаваліся у розных праявах да гэтага часу, але трансфармаваліся. Захоўваючы форму, змяніўся змест, трансфармаваўся светапогляд мясцовых жыхароў.

1. Хміль, І. Украінскае Полісся / І. Хміль. – Чикаго : Выдавництва Товариств колишніх вояків УПА в ЗСА і Канаді, 1976. – 255 с.
2. Жывая Спадчына Беларусі [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://livingheritage.by/events/694/>. – Дата доступу: 20.01.22.
3. Грамадска-палітычная газета Маларыцкага раёна «Голас часу» [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://www.malorita.by/?p=59469>. – Дата доступу: 20.01.22.
4. onliner.by [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://dymontiger.livejournal.com/16654637.html>. – Дата доступу: 17.01.22.
5. Косцюковец, Л. Ф. Фольклоризация канта / Л. Ф. Косцюковец. – Минск : Респ. ин-т высш. шк., 2014. – 178 с.